

ŠIMUN MUSA

Filozofski fakultet u Mostaru

SJAJU LI ZVIJEZDE

Sažetak

U članku se govori o pjesništvu Mije Tokića, izrazito darovita pjesnika, koji poetsku autentičnost temelji na iskrenoj inspiraciji i snazi pjesničke riječi. Njegov zavičaj nosi arhetipsku inspiraciju, a u njemu se temelje pjesnikovi darovi što uobličuju vrijednu poeziju kakvu nam i daje u zbirci Sjaju li zvijezde.

Ključne riječi: pjesma, stvaralaštvo, ideja, tema, doživljaj, spoznaja, jezik.

Poznato je da pjesnik ono što gleda, vidi drukčije od drugih, i to ne samo kada je u „nešto“ zagledan prvi put nego i kada gleda već viđeno, on u njemu primjećuje „novosti“, boje, znakove i svojstva do tada neviđena. On zapravo otkriva nove stvari, pojave i odnose iskonskim pogledom djetinje neposrednosti. Tu snagu kojom pjesnik prodire u srž, dubinski proniče, Croce je smatrao *auroralnim fenomenom*. Takvu moć ima i Tokić.

Mijo Tokić koji, evo, nakon tri zbirke pjesama (*Knjiga nemira*, 1990., *Drago kamenje*, 2000., *Oteto sunce*, 2006.) piše i četvrtu stihozbirku pod naslovom *Sjaju li zvijezde* (Naklada DHK HB, Mostar, 2009.), potvrđujući ocjenu književne kritike vezanu za ranije njegovo pjesništvo, kako je riječ o darovitu i autentičnu pjesniku koji plijeni sažetošću izraza, stilskom dotjeranošću, pronicljivošću, inventivnošću i inovativnošću poet-

ske riječi i, bez obzira što je njegova tematsko-motivska zaokupljenost bliska mnogim pjesnicima, on je u ostvarenju pjesničke strukture drukčiji, zagledan u bit, posve svjež i samosvojan. Ovaj duvanjski pjesnik drži svoj pravac i pjeva vlastitim glasom ponirući do dna sebe, „roneći u noć da dođe ... da sine, da i nas obasja“ sloboda riječi i misli, sloboda domovine, vjere i uvjerenja.

Kao izrazito kultiviran pjesnik koji umješno rabi znanja i iskustva te svoje prirodene darove, živeći i stvarajući svoj pjesnički svijet u određenoj rezonanciji s drugim piscima i književnim procesima i, bez obzira na sve utjecaje prostora i vremena, on ostaje vlasnik svoga pjesničkog obzorja i gospodar stvaralačkoga postupka.

Knjiga pjesama *Sjaju li zvijezde* sadrži šest dijelova, i to: 1. Ako je pjesma, 2. Sjaju li zvijezde, 3. Godišnja doba, 4. Zemlja i ljudi, 5. Društvene igre, 6. Žišci, čije pjesme, skoncentrirane na esencijalne i egzistencijalne dvojbe, pune su paradoksa što nosi mučno iskustvo uzaludne nade, život stigme i boli okrunjen gorkim kušnjama, klonućem, padom ili povlačenjem. Ciklusi su posve neujednačeni po broju pjesama, neki imaju samo jednu (Društvene igre), a neki i do četrdeset pjesama (*Sjaju li zvijezde*). Idejno i tematski stalno se prožimaju praćeni melankoličnim tonalitetom pjesme i rezignacijom pjesničkoga subjekta. Pjesnički je subjekt poistovjećen s autorom. Dirnut društvenom urušenošću, moralnim padom ljudi *praznih koraka*, pjesnika muči bezizlaz, budi ga *zvjerodan*. Ova je zbirka zapravo kronologija varljive nade, stradanja i boli. Egzistencijalna i esencijalna nesigurnost, bezdušnost vremena, nudi *beznadne ceste i nova prazna svitanja*, posebice u ciklusu *Ex Ponto*. U autoreferencijalnu iskazu pjesnik otkriva muke, šutnje, ropsku izolaciju nedužna čovjeka na prostorima i u vremenu lažne slobode. Pa i neki drugi ciklusi i pjesme u njima izraz su kontinuiteta pjesnikove boli. Tek povremeno i nakratko, kada proviri zavičajna boja, osjeti se zov života i ljubavi. Dakako, i te su radosti osigurane na žrtvi, ali ta žrtva očovječuje i „u slobodu hrli“. Taj život što zove nadu vidimo u pjesmama „Livanjski konji“, „Na Šikulji“ i dr.

Rezniran, pa i razočaran društvenom zbiljom, on se hrabro uspinje prema zvijezdama ostavljajući zemni svijet i tako, u idealnoj projekciji bitka zahvaćena epifanijskim znakom poetske egzistencije, težeći višoj

istini visoko ponad svijeta i od njega odvojen, u ljušturi svoje samoće, stoički stamen, on ne sipa kletve, ali prijete cinizmom, uvjeren da jobovski izbor pokorničke strpljivosti ima opravdanja.

Pa ipak, okružen svijetom himbe i prokletstva, i sam zahvaćen tjeskobom, ponekad kao da prihvaća fatalizam koji bi se mogao izraziti parafrazirajući Selimovićeve riječi: Od svega što se pouzdano zna je to da je čovjek uvijek na gubitku. On se od početka stihozbirke i pita: Sjaju li (i) zvijezde?

Svake večeri

*gledam zvijezde
divim se zvijezdama
i tražim svoju zvijezdu
one mi tajanstveno poručuju
zemlja je tvoja zvijezda
ja mislio neznan
da moja zvijezda sja*

Njegov upitan pogled zaogrnut tamnom slutnjom traži odgovor i nalazi ga u kontrapunktu između ekstatična udivljenja zvjezdanom ljepotom nebesa i neumitne spoznaje zemaljskoga bezizlaza.

Dolaze mi na um Koromanovi stihovi: *Ako si bez nade, / zašto je nebo svijetlo? Zašto nije tama?* („Ako si bez nade“). Ali unatoč svakomu iskustvu i svakoj spoznaji, valja ustrajati u očuvanju bitka u biću, ostati onim što jest: *Izlazim iz stare kuće pod uvijek mlado nebo, / presretan što mogu, i pjevam* („Izlazim iz stare kuće“). Ako je ovaj život ništavan i isprazan, jedino pjesma u svome zrcaljenju može izraziti smisao postojanja, kao da poručuje Koroman.

Kontrast pri kraju Tokićeve pjesme uistinu je dojmljiv, pun je cinizma kojemu zapravo nema lijeka. Ali bez kontrasta, bez teze i antiteze koje daju tenziovornost, pjesma bi bila monotona i prazna. U ovome slučaju tenzija je izrasla na kontrastu uzaludne nade i neumoljive istine zemnosti.

U još jačoj tenziji paradoksa prvoga i drugoga sastojka poetske konstrukcije izbija šokantna spoznaja smrti, jedinoga izbora:

*Zreo klas
čeka
žetvu*

*Svatko čeka
ruku
koja će ga
posjeći
(„Čekanje“)*

Da bi što snažnije izrazio svoj doživljaj boli, pjesnički subjekt zanimljivo i stilski prikladno rabi igru riječi:

*Bol na Braču
na Braču bol
Bol u Bolu na Braču*

*(i jedno nepreboljeno ljeto)
(„Bol“)*

On ovdje rabi igrovit, vrlo sugestivan, već odavno poznat bajkovit postupak kolokacije (jedno u drugo). Pjesnik konotira uspjelim slikama eliptički sažeto iznoseći stanja svoje duše koja ni na kakav drugi način, tako u punini, ne bi uspio izraziti. Zrenje Tokićeva iskustva najbolje se ogleda u zgusnuću njegove pjesničke riječi.

Neke njegove pjesme kao da prizivaju npr. Whitmana i njegovo poimanje „vidovitosti“, odnosno „proroštva“, posebno onda kada pjesnički subjekt otkriva neke istine sebi i drugima. Te pjesme proročkoga stila izražene su supstancijalnim dahom govornika, a semantički duhom i imaginacijom pjesnika:

*Najbolji među nama
umiru
stojeći
i
(ko) visoki jablani
dotiču nebo
(„Najbolji među nama“)*

ili

*Njima blago
tebi skriveno blago
njima blještavilo
tebi svjetlost
(„Blago“)*

Ovaj proročki pjev ne predviđa buduće događaje, što najčešće čini, nego opominje zalutale, budi uspavane i podiže klonule. Tom proročkom stilu svojstveno je izreći ono što dolazi iz pune spoznaje i doživljaja, u cjelovitu značenju riječi, izravno, otvoreno, bez ikakva ukrasa i suviška.

*Ovo je Šikulja
njiva mog djeda
gladna*

*tu su se primile njegove muke
(crni kruh krijepi nalik na pričest)
i sada s proljeća cvatu u glog
i trnje*

*tu smoren životom odmaram dušu
i gledam preko planina*

*kao i on
motikom otvaram srce zemlji
i sijem i sadim
nadu*

*(Blagoslov zvona s četiriju crkava
kongorske seoničke bukovičke i duvanjske
natapa polje i našu bol
i nada raste)*

*Po ovom polju rast će samo pšenica
otkosi sunca
mladice slobode
(dozvat ćemo je preko planina)
a pelin, ako i nikne,
on je, on je lijek
(„Na Šikulji“)*

Bez obzira na euforičnu retoriku navedenih stihova, jezik je posve svjež, slikovit, priopćavalački svečan i znakovit. Svaki je stih zasebna metafora, samostalna slika i cjelovit iskaz, a opet svi ti stihovi skupa kao metaforične mladice slijevaju se u veliku buket-metaforu uspjele sinteze kojom se transponiraju zemaljski, vremeniti znakovi na viši stupanj, pjesničku trajnost.

Arhetipska inspiracija zavičajem, gladnom Šikuljom, zemljom svoga djeda gdje jedino trnje cvate, krijepi dušu „smorenu životom“, i u poetski djelotvornu poistovjećenju s djedom „sadi nadu“. Ta nada što raste iz „srca zemlje“, slijeva se u blagoslovljen luk zvona „s četiriju duvanjskih crkava“, u jecaje što „natapaju polja i našu bol“. Trnje će zamijeniti pšenica – „otkosi sunca“, „a pelin, ako i nikne, / ... on je lijek“. Tokić je najjači i najsugestivniji kada je oslonjen na svoju zemlju; tada na toj suroj pitomini progovaraju mladice slobode i vratak njegovih pjesničkih darova koje napaja krijeposni zdenac autentične zavičajne inspiracije.

Eliptično-aforistični postupak vrlo je čest u stvaralaštvu ovoga pjesnika bez obzira na temu, ideju, raspoloženje i semantičku razinu pjesme. Sažeto i gnomično izričući sebe, cjelovit doživljaj boli, on stvara haikuovski snažnu pjesmu:

Što se nikako ne da sakriti?

*Nikako se ne da sakriti
suza u oku
kamen na dnu srca*

*(dva brijega)
(„Dva brijega“)*

ili

*Život je burniji i beskrajniji od mora
(jer) ima samo jednu obalo:
smrt
(„Život“)*

Ovi stihovi, što svojom dihotomijom, kontrastom, retoričkom upitnošću, stihovi oblikovani na dotjeranoj i neistrošenoj riječi – gipku i slikovitu jeziku, često narativna, priopćavalačkoga obilježja, prikladna ritma, semantički svježi, grade uspjelu pjesmu. Upiti i odgovori, ushiti i klonuća, sumnje i jasnoće, tjeskobe i nade, u stalnoj prismotri rezignirana tonaliteta vode u svijet pjesme, a, na kraju, jedino pjesma otkriva razlog upitanosti i smisao odgovora što ga daje zapletena duša pjesničkoga subjekta. Njegova pjesma, kao stvaralačka intervencija zapućena u svijet, otkriva proturjek, traži smisao bitka u bivanju, nastojeći dakle tvarnu supstanciju zemnih znakova preobraziti i privesti pjesmi – autentičnijoj i trajnijoj razini egzistencije.

Literatura

- DRMIĆ, ILIJA, „Umjesto proslova“, u: MIJO TOKIĆ, *Oteto sunce*, Mostar, 2006.
- FRIEDRICH, HUGO, *Struktura moderne lirike*, Zagreb, 1969.
- KLJAJO, MARINA, „Ako je pjesma, a jest“, u: MIJO TOKIĆ, *Sjaju li zvijezde*, Mostar, 2009.
- KORDIĆ, ZDRAVKO, „O knjizi *Drago kamenje*“ (iz recenzije), u: MIJO TOKIĆ, *Drago kamenje*, Mostar, 2000.
- LODGE, DAVID, *Načini modernog pisanja*, Zagreb, 1988.
- LUČIĆ, ANTUN, „Kameniti pjesnički glas“, u: MIJO TOKIĆ, *Oteto sunce*, Mostar, 2006.
- MATIĆ, ANTE, „Žižak, svitac i svitlac“, *Motrišta*, br. 50, Mostar, 2009., str. 149-150.
- MUSA, ŠIMUN, „Proslov“, u: MIJO TOKIĆ, *Drago kamenje*, Mostar, 2000.
- PAVLETIĆ, VLATKO, *Ključ za modernu poeziju*, Zagreb, 1986.
- PAVLETIĆ, VLATKO, *Poetizacija životnih običnosti*, Zagreb, 1991.
- PAVLIČIĆ, PAVAO, *Stih i značenje*, Zagreb, 1993.
- STOJIĆ, MILJENKO, „Između vjeđa i stvari“, u: MIJO TOKIĆ, *Sjaju li zvijezde*, Mostar, 2009.
- ŠEGO, KREŠIMIR, „O knjizi *Drago kamenje*“ (iz recenzije), MIJO TOKIĆ, *Drago kamenje*, Mostar, 2000.
- ŠEGO, KREŠIMIR, „Ispitivanje bitnoga“, u: MIJO TOKIĆ, *Oteto sunce*, Mostar, 2006.
- TOKIĆ, MARKO, „Mogući ključ razumijevanja“, u: MIJO TOKIĆ, *Knjiga nemira*, Zagreb, 1990.
- TOKIĆ, MIJO, „Proslov“ u: MIJO TOKIĆ, *Knjiga nemira*, Zagreb, 1990.